

**Ogólnopolska Konferencja Naukowa
„Baśnie i bajki jako przedmiot
interdyscyplinarnych badań naukowych”**

Abstrakty

**Ogólnopolska Konferencja Naukowa
„Baśnie i bajki jako przedmiot
interdyscyplinarnych badań naukowych”**

Abstrakty

Redakcja:
Paulina Szymczyk
Monika Iwaniuk

Fundacja na rzecz promocji nauki i rozwoju TYGIEL
Lublin 2021

**Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Baśnie i bajki
jako przedmiot interdyscyplinarnych badań naukowych”
17 kwietnia 2021 r.**

Abstrakty

Redakcja:
Paulina Szymczyk
Monika Iwaniuk

Skład i łamanie:
Monika Maciąg

Projekt okładki:
Marcin Szklarczyk

© Copyright by Fundacja na rzecz promocji nauki i rozwoju TYGIEL

ISBN 978-83-66861-20-6

Wydawca:
Fundacja na rzecz promocji nauki i rozwoju TYGIEL
ul. Głowackiego 35/348
20-060 Lublin
www.fundacja-tygiel.pl

Komitet Naukowy:

- **prof. dr hab. Katarzyna Grzywka-Kolago**, Zakład Komparatystyki Kulturowej i Literackiej, Instytut Germanistyki, Uniwersytet Warszawski
- **dr hab. Katarzyna Smyk, prof. UMCS**, Instytut Nauk o Kulturze, Wydział Humanistyczny, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
- **dr hab. Jadwiga Węgrodzka, prof. UG**, Zakład Badań nad Literaturą Anglojęzyczną, Instytut Anglistyki i Amerykanistyki, Wydział Filologiczny, Uniwersytet Gdański
- **dr Agnieszka Paterska-Kubacka**, Zakład Polityki Językowej i Badań nad Mniejszościami, Wydział Neofilologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
- **dr Barbara Stelingowska**, Instytut Językoznawstwa i Literaturoznawstwa, Wydział Nauk Humanistycznych, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

Komitet Organizacyjny:

- Beata Bujalska
- Ewelina Chodźko
- Alicja Danielewska
- Monika Iwaniuk
- Joanna Jędrzejewska
- Kinga Kalbarczyk
- Kamil Maciąg
- Monika Maciąg
- Izabela Mołdoch-Mendoń
- Konrad Skrzątek
- Marcin Szklarczyk
- Paulina Szymczyk

Organizator:

Fundacja
TYGIEL

Spis treści

Wystąpienia Gości Honorowych

Czy istnieje chińska Baba Jaga? Krótki przegląd antagonistów
w chińskich bajkach i baśniach 11

O funkcji piszczałki w bajkach ludowych zebranych w *Dzielałach wszystkich*
Oskara Kolberga (1814-1890)..... 12

Wystąpienia Uczestników

Abdelaziz El-Aroui jako twórca najsłynniejsze tunezyjskich bajek 15

Bajeczna podróż 17

Bajki jako źródło intuicji bytu w myśli Gilberta Keitha Chestertona 18

Bajki w Telewizji Polskiej 19

„Bajkobaśniomit” – andragogiczny dylemat *Księgi Genesis*..... 20

Baśniowe prawdy – środek wychowawczy czy pułapka izonomii rozwojowej? 21

Baśń jako narzędzie transmisji kulturowej w interpretacji wydarzeń
holocaustowych..... 22

Beatrix Potter i Peter Rabbit – czyli opowieść o tym jak polscy tłumacze sprawili,
że te postaci nie istnieją w świadomości polskiego czytelnika 23

Funkcje krajobrazu i przyrody w sagach skandynawskich 24

Jak nie zepsuć bajki? Wnioski wynikające z badania emocji 25

Klasyczne opowieści bajeczne jako skuteczne techniki leczenia narratywnej
psychoterapii i biblioterapii. Magia opowiadanego słowa w literaturze
i psychoterapii..... 26

Kody kulturowe a konotacje bajkowe..... 27

Ku zrównoważonemu wychowaniu: Bajka polska w edukacji międzykulturowej 28

Nawarstwienie i rozproszenie. O współczesnym bycie tradycyjnej baśni na
przykładzie *Czerwonego Kapturka* 29

(Nie)obce wątki i motywy w bajkach afrykańskich z książki Magana Jari Ce
w języku hausa 30

O bajkowych księżniczkach, czyli portret kobiecości w animowanych adaptacjach
baśni 31

„O sprawiedliwości” – bajki jako forma nauki procesu karnego 32

Obrazy dysfunkcji rodzinnych w wybranych baśniach braci Grimm oraz Andersena	33
Otogizōshi, czyli o bajkach średniowiecznej Japonii z perspektywy współczesnej literatury rozrywkowej i kultury masowej	34
Recepcja baśni polskich w Słowenii.....	35
Refleksje chińskich matek nad systemem wartości i wzorców społecznych zawartych w bajkach: raport z kulturowej analizy narracyjnej	36
Reminescencje rosyjskich bajek ludowych w wybranych wierszach modernistów rosyjskich.....	37
Rola baśni w życiu dziewczynki oraz jej wpływ na kształtowanie się kobiecej osobowości	38
Sensotwórcza rola baśni Andrzeja Żubryckiego – polskiego Hansa Christiana Andersena – potencjalnym źródłem medialnych inspiracji.....	39
Spotkania baśniowych bohaterów – perspektywa dziecięcego odbiorcy	40
Świat bajki i baśni jako produkt turystyczny	41
Świat przedstawiony i typologia postaci w <i>Bajarzu kaszubskim</i>	42
Terapeutyczne działanie bajek – nie tylko. Bajki uczące oszczędności	43
Indeks autorów	44

Wystąpienia Gości Honorowych

Czy istnieje chińska Baba Jaga? Krótki przegląd antagonistów w chińskich bajkach i baśniach

dr Agnieszka Paterska-Kubacka, Zakład Polityki Językowej i Badań nad Mniejszościami, Wydział Neofilologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Jak podaje *Słownik polskiej bajki ludowej*, antagonistą to „postać w bajce ludowej, której nazwa wskazuje na bohatera negatywnego, określanego także jako przeciwnik (Propp 1976). Jest to jedna z siedmiu ról postaci działających, (...) [którą] mogą grywać w bajce różne postaci – ludzie, zwierzęta lub istoty demoniczne”.

Jeśli chodzi o antagonistów w europejskich opowieściach, zwykle od razu myślimy o czarownicach lub diabłach. A co z chińskimi bajkami? Czy możemy tam spotkać Babę Jagę? Czy w lesie jest wilk, który pożre babcię Czerwonego Kapturka? A może smok, którego trzeba zabić, aby ocalić księżniczkę? W swoim wystąpieniu chciałbym pokrótce zastanowić się, czym jest „zło” w chińskich bajkach i kto je reprezentuje.

O funkcji piszczałki w bajkach ludowych zebranych w *Dzielałach wszystkich* Oskara Kolberga (1814-1890)

prof. dr hab. Katarzyna Grzywka-Kolago, Zakład Komparatystyki Kulturowej i Literackiej, Instytut Germanistyki, Uniwersytet Warszawski

Celem wykładu je określenie podstawowych funkcji – zarówno magicznych, jak też niemagicznych – piszczałki w bajkach ludowych zebranych w *Dzielałach wszystkich* Oskara Kolberga. Wykład wpisuje się w kontekst badań komparatystycznych i interdyscyplinarnych, ponieważ dotyczy związków literatury ludowej z muzyką i dotyka tego obszaru kontaktów literacko-muzycznych, które Michał Głowiński nazywa „muzycznością literatury”, Andrzej Hejmej – „muzycznością dzieła literackiego II”, a Ewa Wiegandt i Steven Paul Scher – „muzyką w literaturze”.

Muzyka w bajce spełnia przede wszystkim konkretne funkcje usługowe wobec postaci bajkowych i tym samym rozwoju akcji bajki. Jest zatem obecna w tekście głównie o tyle, o ile jest w nim „potrzebna” (Max Lüthi), a postać czyniąca z niej użytek to osoba uprzywilejowana, czerpiąca wymierne korzyści z jej magicznej mocy. Stąd bajka miast „opisu samego dzieła muzycznego” preferuje „opis reakcji słuchacza na dzieło muzyczne” (Konrad Górski), a w szczególności skąpe deskrypcje czy związane informacje na temat jego „reakcji psychofizycznych”, z tym zastrzeżeniem jednak, że trudno jest w przypadku bajki mówić o „dziełach muzycznych”, bowiem przejawy muzyki w bajce są tak proste w charakterze i formach występowania, jak bohater typowy i schematyczny. Nawiązując do pojęcia „funkcji” w ujęciu Władimira Proppa, przez „funkcję muzyki” w bajce rozumieć należy „działanie” czy „oddziaływanie” muzyki na postać bajkową i wynikające z tego działania postępowanie tejże „określane z punktu widzenia jego znaczenia dla toku akcji”. „Funkcja magiczna” muzyki to zatem takie oddziaływanie muzyki, dzięki któremu muzyka staje się „elementem konstytuującym” (Leander Petzoldt) akcję, a więc mającym ważki wpływ na przebieg akcji i losy postaci bajkowej. Bajka ludowa zna również „niemagiczne” przejawy muzyki, która ani nie wpływa w istotny sposób na rozwój akcji, ani nie oddziałuje intensywnie na bajkowego słuchacza. „Muzyka niemagiczna” bywa akustycznym tłem, stanowi formę rozrywki, uświetnia istotne wydarzenia, jest sygnałem, buduje nastrój. Taka muzyka spełnia w bajce funkcje „niemagiczne”.

Wystąpienia Uczestników

Abdelaziz El-Aroui jako twórca najślynniejsze tunezyjskich bajek

Jamila Oueslati, jamilao@amu.edu.pl, Instytut Etnolingwistyki, Wydział Neofilologii UAM

Mimo że już od długiego czasu nazwisko Abdelaziza El-Aroui-ego (1898-1971), jest ściśle powiązane z tunezyjską literaturą ludową, liczba prac naukowych traktujących o jego twórczości nie przekracza kilku tytułów. Bajki El-Aroui-ego, największego bajkopisarza tunezyjskiego, zasługują na szersze i pogłębione badania literaturoznawcze i językoznawcze. El-Aroui-emu udało się ożywić ważny gatunek ustnej literatury ludowej i przenieść go do radia (1940), a potem do telewizji (1966).

Bajki El-Aroui’ego to moralizatorskie opowieści, których bohaterami byli zazwyczaj zwykli ludzie, jednak w realizm życia codziennego wplecione były czasem wątki o zabarwieniu magicznym. Dotykały one codziennych problemów społeczeństwa i proponowały rozwiązania jak sobie z nimi radzić, unikając przy tym nadmiernie podniosłego tonu i pozostając zawsze w stylistyce ironii. Podczas tworzenia swoich historii, autor czerpał inspirację z różnych źródeł, przede wszystkim z istniejących już tunezyjskich opowieści ludowych lub z własnych obserwacji ówczesnych wydarzeń. Jego sposób opowiadania był niezwykle interesujący i barwny, a język bogaty, obrazowy i pełen przysłów ludowych. Dialekt odegrał niezwykle ważną rolę w sukcesie, jaki odniosły bajki El-Aroui-ego. Umożliwił on nie tylko dotarcie do szerszego grona odbiorców, ale też sprawił, że czuli się oni niejako aktywnymi uczestnikami bajek, dzięki możliwości identyfikacji z postaciami, które używały tego samego języka, który oni znają i używają na co dzień.

Niektóre wyrażenia, weszły do dialektu tunezyjskiego i na zawsze związały się z tunezyjską pamięcią ludową. Takie wyrażenia są nierozdzielnie związane postacią tego wybitnego bajkopisarza znany dla Tunezyjczyków jako Bābā ‘ziz.

Celem zatem proponowanego wystąpienia jest naświetlenie niektórych aspektów życia El-Aroui-ego oraz analiza jego bajek pod względem

tematycznym, strukturalnym, narratologicznym, językowym i intertekstualnym, w oparciu o własne badania autorki referatu. Zainteresowanie naukowe łączy się tutaj i wyrasta z osobistego doświadczenia, gdyż autorka została wychowana, słuchając głosu tego słynnego bajkopisarza, i pozostanie już na zawsze w jej pamięci i tożsamości.

Bajeczna podróż

Ewa Muszyńska, ewa.muszynska@asp.waw.pl, Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie, Wydział Zarządzania Kulturą Wizualną

Dynamiczny rozwój współczesnego świata sprawia, że edukacja staje przed nowymi wyzwaniami i koniecznością wprowadzenia zmian w obszarze treści i celów kształcenia, ale przede wszystkim w obszarze komunikacji nauczyciela i ucznia. Projekt „Bajki, baśnie i legendy jako motyw do rozmów o sztuce w procesie kształcenia” zrealizowany w Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, finansowany przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju miał na celu doskonalenie jakości pracy nauczycieli w zakresie rozwoju kompetencji społecznych (komunikacyjnych) oraz poszerzenie wiedzy i umiejętności nauczycieli w zakresie sztuk wizualnych i technik artystycznych. Motywem przewodnim projektu były bajki, baśnie i legendy, które stworzyły przestrzeń dla rozważań dotyczących pedagogicznej i artystycznej interpretacji baśni i inspirujących odniesień do złożonych problemów współczesnego świata. Obszerna i wnikliwa analiza wybranych baśni i legend pokazała, że baśnie i legendy ze swoim bogactwem znaczeń i symboli wpisują się w obszar działań edukacji artystycznej sprzyjający poznaniu i rozumieniu złożonych zjawisk tradycji i kultury. Możliwość przeniesienia baśniowych symboli na grunt współczesnego świata potwierdza uniwersalny charakter ludzkiego doświadczenia i tym samym podkreśla znaczenie i wartość baśni dla funkcjonowania każdej kultury. Ich wspierająca obecność jest również widoczna w procesie tworzenia filmu animowanego *Bajeczna podróż*, gdzie sprzyjała łączeniu/integracji obszarów emocji, intuicji z racjonalnym postrzeganiem świata.

Bajki jako źródło intuicji bytu w myśli Gilberta Keitha Chestertona

Maciej Sobiech, *maciej.piotr.sobiech@interia.pl*, Wydział Humanistyczny, Uniwersytetu Śląskiego

Cel pracy stanowi ukazanie roli, jaką przypisywał w swej myśli bajkom angielski pisarz i myśliciel epoki edwardiańskiej, Gilbert Keith Chesterton (1874-1936). Jest to rola źródła intuicji bytu. Termin ten, zaczerpnięty z filozofii wybitnego tomisty francuskiego, Jacques'a Maritaina (1882-1974), oznacza ponad-pojęciowe, „egzystencjalne” (wewnętrznie przyswojone, „rezonujące” poniekąd z całą istotą podmiotu) poznanie rzeczywistości w jej najgłębszym wymiarze metafizycznym. Chesterton, który otwarcie przyznawał się do intelektualnych związków z tzw. filozofią bytu, w swym *St. Thomas Aquinas* (1933) w poetycki sposób nazywał ową intuicję „wizją”, z której filozofia ta wzięła swój początek i w której jest ugruntowana. Według angielskiego pisarza, jedno z podstawowych źródeł owej filozoficznej „wizji” stanowią właśnie bajki. Dostarczają one ponad-pojęciowego, intuicyjnego poznania najważniejszych zasad metafizycznych, takich jak egzystencjalny charakter bytu (prymat istnienia nad istotą), zasada racji dostatecznej i skorelowana z nią zasada przyczynowości, implikowane przez nie obie istnienie Bytu Absolutnego, Przyczyny przyczyn (Stwórcy), wreszcie wolność (a więc osobowy charakter) bytu człowieka. W związku z ostatnim z wymienionych tutaj elementów, nie sposób nie wspomnieć o skorelowanej z intuicją bytu intuicji dobra. W myśli Chestertona, bajki stanowią źródło także i jej. Zapewniają one intuicyjne poznanie wartości (dobra samego w sobie), a co za tym idzie także prawdziwie ludzkich, uniwersalnych zasad moralnych, dzięki którym człowiek może w sposób właściwy kierować swoim życiem i osiągnąć szczęście.

Bajki w Telewizji Polskiej

Maciej Wojtyński, *maciej.wojtynski@op.pl*, Zakład Archiwistyki, Dydaktyki, Historii Historiografii, Wydział Historii, Uniwersytet Warszawski

Daleko im wprawdzie do dokładnego ulokowania w leksykalnej definicji „bajki”, ale w codziennym użyciu na trzy pokolenia zadomowiło się w języku polskim szczególnie rozumienie pojęcia „bajki na dobranoc”. Wówczas wiązało się ono z dokonaniem TVP. Dobranocki Telewizji Polskiej, bo o nich mowa, na przeszło sześćdziesiąt lat stały się ważnym elementem codzienności w Polsce. Tekst ma odpowiedzieć na następujące kwestie: kiedy pojawiły dobranocki, jak zmieniały się pory i długość czasów emisji, co emitowano, kto produkował i ile z tego dorobku przetrwało do dziś w archiwum TVP? Czy tylko w dobranockach pokazywano bajki? (nie chodzi tu o prześmiewcze nawiązania do dokonań „propagandy sukcesu”). Wiedza niby powszechna dla pokolenia 30plus, ale tylko pozornie. Dlatego warto podjąć próbę usystematyzowania. Warto także zastanowić się nad wpływem tego powszechnego zjawiska na życie codzienne – na przykład na dopasowywanie rytmu dnia do pory emisji dobranocki. Jak wiele spośród (na przykład) powiedzonek czy sformułowań używanych w dobranockach, zadomowiło się w codziennym użyciu. Jakie legendy narosły wokół dobranoczek – z najślawniejszą o *Misiu z okienka* i o tym kto, i czy rzeczywiście proponował dzieciom, żeby pocałowały misia... niekoniecznie na dobranoc. Nie należy się spodziewać monografii dobranoczek ani tym bardziej bajek emitowanych dla dzieci w Telewizji Polskiej, raczej zarysowania podstawowych problemów tematyki, która jest bardzo przecież obszerna. Wszelako wydaje się, że temat nie tylko wart jest podjęcia, ale zapewne szerszego opracowania.

„Bajkobaśniomit” – andragogiczny dylemat *Księgi Genesis*

Michał Paluch, *paluchkonto@gmail.com*, Wydział Nauk Pedagogicznych, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Katarzyna Skwira, *kateskwira@gmail.com*, Wydział Nauk Pedagogicznych, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Wydarzenia opisane w *Księdze Genesis*, będącej jedną z najstarszych mitologii kosmogonicznych, inspirują do stawiania pytań o początki natury świata i natury człowieka. Są argumenty za tym, aby historię Adama i Ewy traktować jako bajkę, baśń i mit. Z jednej strony jest to narracja dla dorosłych, z głębokim przesłaniem moralnym i terapeutycznym, z drugiej strony brak w niej dobrego zakończenia, o czym jednoznacznie informują postacie Cherubinów, pilnujące bram Edenu. Argumentów przemawiających za dwoistym i ambiwalentnym charakterem genezyjskiej narracji jest więcej, co stanowi główny przedmiot referatu. W wyniku badań jakościowo-istotnościowych, prowadzonych w grupie studentów uczestniczących w warsztacie badawczym pt. „Eden – badanie pierwszego ekosystemu Człowieka”, rozpoznano głęboki dylemat poznawczy, jaki wiąże osoby dorosłe z doświadczeniem rekonstrukcji własnej tożsamości na podobieństwo Adama – pierwszego z ludzi. Zapleczem teoretycznym dla toczących się rozważań jest antropologia adekwatna autorstwa Jana Pawła II oraz wybrane analizy żywotów Adama i Ewy poczynione przez współczesnych interpretatorów jak Mariana Grabowskiego (2006) i Jarosława Kupczaka (2006). Na tak zarysowanym tle narracyjnym uwypuklone zostaną aktualne zagadnienia andragogiczne (ανδρως – mężczyzna + αγω – prowadzę), warte dalszego pogłębienia. Treść referatu stanowi przy tym asumpt do dyskusji nad powrotem do źródeł jako drogi wzrastania i wzbogacania własnej osobowości i podmiotowości oraz nad zdefiniowaniem kategorii kompetencji głębokich, jako umiejętności na miarę człowieka XXI wieku.

Baśniowe prawdy – środek wychowawczy czy pułapka izonomii rozwojowej?

Izabela Symonowicz-Jabłońska, izajs@umk.pl, Instytut Nauk Pedagogicznych, Wydział Filozofii i Nauk Społecznych, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, www.pedagogika.umk.pl

Prezentowana praca ma na celu ukazanie baśniowych prawd wyrażonych w baśniowym porządku słów wpływających na stan mentalno-emocjonalny człowieka. Określenie takiego stanu Maria Czerepaniak-Walczak nazywa pułapką izonomii rozwojowej. Izonomia oznacza tu zrównanie dostępu do dóbr i wartości, formalne, zadekretowane upowszechnienie ich dostępności bez uwzględniania kondycji (fizycznej, emocjonalnej i/albo moralnej) tych, którym te dobra i wartości są udostępniane. Korzystanie z tych dóbr może wywoływać poczucie satysfakcji i zadowolenia oraz gotowość podejmowania nowych zadań i poszerzania pola podmiotowych doświadczeń. W niniejszej pracy dokonana zostanie próba ukazania odpowiedzi na pytania, czy i na ile przekazy baśniowe stanowią środek wychowawczy? Czy i na ile konieczne jest posługiwanie się baśniami/bajkami w celu wspierania rozwoju dziecka. Czy sztuka narracji, przekazu baśniowego jest znacząca i zgodna z *Opowieściami chasydów*? Baśnie wciąż są inspiracją i bogatym dziedzictwem kulturowym. Ważne jest, aby umieć dostrzegać całość i ciągłość kulturowego dziedzictwa, w którym człowiek żyje, a przede wszystkim, aby spróbować odnaleźć w nim swoje miejsce dla siebie i swojego świata wartości. Archetypiczna mowa baśni, wieloznaczność symboli, przemawia do wszystkich warstw osobowości ludzkiej. Co stanowi o jej prawdziwej potędze, bowiem w każdym momencie naszego życia baśń jest czymś w rodzaju inicjacji przygotowującej do rozumienia i odczuwania świata. Wyrażam nadzieję, że moja praca skłoni odbiorcę do rozważań i nie pozostawi obojętnym wobec zarysowanej problematyki.

Baśń jako narzędzie transmisji kulturowej w interpretacji wydarzeń holocaustowych

Aleksandra Bak-Zawalski, Aleksandra.Bak@germanistik.uni-giessen.de, Arbeitsstelle Holocaustliteratur, Institut für Germanistik, Justus-Liebig Universität Gießen, <https://www.uni-giessen.de/ueber-uns/fbz/fb05/germanistik/abliteratur/ahl>

Bruno Bettelheim przypisuje baśni działanie terapeutyczne, ponieważ „pacjent dochodzi do własnych rozwiązań, gdy zastanowi się nad tym, co dana opowieść zawiera o nim samym i o jego wewnętrznych konfliktach w danym momencie życia”. Mathias Jung, podobnie jak Bettelheim, pojmuje baśnie jako „klucz do nieświadomości”. Według Junga istnieje głęboka korelacja między życiem a baśnią: „baśń jest zwierciadłem. Odkrywamy w niej nasze zaczarowane jaźnie”. W literaturze niemieckojęzycznej pisarki żydowskiego pochodzenia Ruth Klüger, odwołanie się do baśni o Królowie Śnieżce jest rodzajem rozliczenia się z własnym nieludzkim doświadczeniem dzieciństwa, jakim był Holocaust. Klüger opowiada ową baśń jako literacką reprezentację Holocaustu, pozwalającej zarówno autorce, jak i czytelnikowi na oddanie się pewnym „(terapeutycznym) fantazjom na temat przetrwania”. Jak pisze Klüger, baśń o Królowie Śnieżce można sprowadzić do pytania o to, dla kogo jest miejsce w królewskim zamku, a dla kogo nie. Tak więc bajka o Królowie Śnieżce w literaturze Holocaustu konotowana jest z sytuacją wykluczenia narodu żydowskiego. To, co polityczne, zostaje w „Żyć dalej” zrównane z tym, co prywatne. Żydowska dziewczynka czuje się „upokorzona i wyrzucona” nie tylko z życia publicznego austriackiej struktury społecznej, ale także „porzucona” przez matkę. W sferze politycznej była wykluczona ze społeczeństwa z powodu swojej żydowskości, w sferze prywatnej, rodzinnej, była dyskryminowana, ponieważ była dzieckiem płci żeńskiej. Za pomocą baśniowej symboliki ukazana jest u Klüger problematyczna relacja córki z matką, w której jedenastoletnia Ruth przypomina Królową Śnieżkę, a jej matka skojarzona jest ze złą macochą.

Beatrix Potter i Peter Rabbit – czyli opowieść o tym jak polscy tłumacze sprawili, że te postaci nie istnieją w świadomości polskiego czytelnika

Klaudia Dywel, kdywel@gmail.com, Instytut Etnolingwistyki, Wydział Neofilologii, Uniwersytet imienia Adama Mickiewicza w Poznaniu, www.amu.edu.pl

Beatrix Potter jest jedną z najbardziej rozpoznawalnych autorek opowieści dla dzieci w świecie anglojęzycznym. Jej utwory oraz ilustracje pochodzące z początku dwudziestego wieku zdobyły światowy rozgłos oraz podbiły serca angielskich dzieci do tego stopnia, że w latach 2016-2020 bite były pamiątkowe monety o nominale 50 pensów z wizerunkami postaci pochodzących z opowieści B. Potter. Niestety pierwszy przekład na język polski został opublikowany dopiero w 1991 roku, co sprawiło, że opowieści B. Potter nie odniosły w Polsce takiego sukcesu jak w Wielkiej Brytanii. Praca ta ma za zadanie wyjaśnić, dlaczego tak się stało. Opracowanie powstało na podstawie badań Autorki przeprowadzonych w ramach pracy licencjackiej zatytułowanej: *Wpływ przekładu na odbiorcę dziecięcego na podstawie twórczości Beatrix Potter*. W przygotowanym opracowaniu zostały przedstawione wszystkie (cztery) przekłady utworu *The Tale of Peter Rabbit* na język polski. Autorka stworzyła tło historyczno-literackie towarzyszące pojawieniu się na polskim rynku wydawniczym tych przekładów w celu pokazania, dlaczego polskie tłumaczenia opowieści B. Potter nie przyjęły się w polskiej świadomości czytelniczej. Wykonanie szczegółowej analizy przekładów pozwoliło Autorce na umieszczenie w opracowaniu wniosków, które ukazują jak zastosowane strategie translatorskie zmieniły tekst oraz wydzwięk tłumaczonego utworu z opowieści z morałem na przerażającą historię pozbawioną morału, a także na opowieść o przygodach uroczego króliczka, również bez morału. Opracowanie kończy się krótkim porównaniem wartości przekazywanych przez tekst oryginalny z prawie pełnym zatraceniem ich w polskich przekładach. Dostępny jest tylko jeden tekst naukowy, który powstał wcześniej na temat polskich przekładów nazw utworów Beatrix Potter, zatem dane opracowanie oraz przedstawione w nim wyniki analiz dokonanych przez Autorkę, są prawdopodobnie pierwszymi takimi w Polsce.

Funkcje krajobrazu i przyrody w sagach skandynawskich

Katarzyna Korneluk-Markiewicz, *k.m.korneluk@gmail.com*, Wydział Filozoficzny, Instytut Kulturoznawstwa, Akademia Ignatianum, <https://www.ignatianum.edu.pl/>

W jaki sposób zdefiniować skandynawskie sagi oraz kim byli znani, islandzcy skaldowie? Na wstępie należało usystematyzować podstawowe pojęcia, aby wreszcie podjąć się odpowiedzi na główne pytanie, jaką funkcję pełniła przyroda i krajobraz w literaturze staronordyckiej. Stąd też, należało zrozumieć położenie człowieka – Wikinga w islandzkim krajobrazie, dla którego każdy dzień był wyzwaniem i walką z przyrodą o przeżycie, zarówno na lądzie, jak i na morzu. Na rozwinięcie niniejszego tematu, miały wpływ wybrane teorie naukowe, które wskazywały na ogromną rolę krajobrazu, gdzie przyroda oddziaływała na fabułę sag. Niezrównanym źródłem wiedzy, która była fundamentem oraz inspiracją dla analizowanego problemu, były badania I. Wyatt’a na temat krajobrazu bitewnego pod Vigrafjörðr oraz o narracyjnych funkcjach krajobrazu. Carol Hoggard, wykazała, że sagi rodzinne Íslendingasögur to zapis map poznawczych na Islandii, zatem były potwierdzeniem, że można je jeszcze zobaczyć dzisiaj. W związku z tym były przyczynkiem do zgłębienia tejże problematyki w *Sadze o Gunnlaugu Wężowym Języku*. Badaczka E. Lethridge wykazała według mnie najważniejszą funkcję krajobrazu, iż ówczesni mieszkańcy Islandii zapisywali siebie i swoje historie w krajobrazie, odciskając na nim swoje życie. Stąd też moja analiza objęła także zagadnienie wpływu środowiska na mentalność jego mieszkańców, zmagających się, na co dzień z wyzwaniami, które narzucała im wyspa i morze. Metoda badawcza, opierająca się na relacji człowieka ze środowiskiem naturalnym, a więc krajobrazem i ich wzajemnym oddziaływaniem to ekokrytyka. Zatem krajobraz był odbiciem życia codziennego. Dowodem na ważność wspomnianego tematu był jego współczesny wymiar, bowiem do dzisiaj można prześledzić niektóre podróże bohaterów sag w krajobrazie. Obecnie popularny szlak turystyczny, z drugiej strony pełnił funkcję historyczną, ponieważ był jednym z dowodów przemawiającym za historycznością sag. Miejsca, o których była wzmianka w opowieściach miały swój fizyczny odpowiednik i pokrywały się z topograficzną wiedzą. Niniejsza analiza ukazała wybrane miejsca z *Sagi o Gunnlaugu Wężowym Języku*, które do dzisiaj można zobaczyć na Islandii i które korespondują z akcją sagi.

Jak nie zepsuć bajki? Wnioski wynikające z badania emocji

Jacek Wasilewski, *jacek.wasilewski@uw.edu.pl*, Wydział Dziennikarstwa Uniwersytet Warszawski,

Agata Kostrzewa, *ikostrzewa@uw.edu.pl*, Wydział Dziennikarstwa, Uniwersytet Warszawski

Celem pracy jest ukazanie, w jaki sposób działają emocje w bajkowym formacie reklamy i jakich błędów można uniknąć, aby zwiększyć identyfikację z bohaterem przekazu.

Co łączy bajkę magiczną i reklamę? To formuła narracyjna, w której kluczowym elementem jest zmiana statusu. Na bazie modelu Greimasa porównane zostały struktury bajek i reklam, zawierających w sobie te same elementy wyróżnione przez Proppa (magiczny pomocnik, magiczne zadanie, magiczna siła itd.). Moc bajki i reklamy wynika z identyfikacji z jej bohaterami i zaangażowania emocjonalnego. Za pomocą metod neurologicznych (Facereader) można ustalić przebieg emocji u widzów, którzy oglądają konkretne reklamy. Praca zaprezentowała wyniki badania emocji 2 zestawów reklam mających powinowactwo strukturalne do bajek magicznych. Analizy uzyskane na kilkudziesięciuosobowych grupach pokazują, jak silna lub słaba identyfikacja z bohaterem wpływa na poziom emocji widza podczas oglądania. Zostały porównane wyniki analizy dwóch zestawów reklam skierowanych do kobiet, które ilustrują różnice między mężczyznami i kobietami w odniesieniu do tego, czy identyfikują się z bohaterem-kobietą oraz z problemem, wobec którego ona staje. Druga analiza dotyczy spadku zaangażowania emocjonalnego, kiedy w konstrukcji bohaterka jest wprowadzona niewłaściwie. W wynikach widać wyraźnie różnice u kobiet w zaangażowaniu emocjonalnym w reakcji na komunikaty o podobnym przesłaniu, ale z inną ekspozycją bohatera. To zmniejsza potencjał identyfikacyjny.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że uniwersalność reklamy, a zapewne i bajki i podobnej formule, zależy od potencjału identyfikacji z bohaterem i konfliktem, w jaki jest zaangażowany. Bohaterowie z czasem tracą swój potencjał. Po drugie, kluczem do perswazji jest też właściwa ekspozycja bohatera i moment jego wprowadzenia. Zbyt późne wprowadzenie bohatera nie powoduje właściwego zaangażowania emocjonalnego.

Klasyczne opowieści bajeczne jako skuteczne techniki leczenia narratywnej psychoterapii i biblioterapii. Magia opowiadanego słowa w literaturze i psychoterapii

Jiří Byčkov, jiri.byckov@uni.lodz.pl, Wydział Filologiczny, Uniwersytet Łódzki, Łódź

Praca zajmuje się na poziomie teoretycznym wyjątkową rolą baśni w życiu każdego człowieka. Przynosi literackie, psychologiczne, antropologiczne i historyczne spojrzenie na fenomen baśni. Opisuje historyczne uwarunkowania powstawania baśni, mitów i legend. Wyjaśnia, jakie znaczenia dostrzegał w baśniach amerykański psychoanalityk Bruno Bettelheim, rosyjski językoznawca Vladimir Propp, który patrzy na złożone procesy metamorfoz bajek, które powodują ich duże zróżnicowanie, a także przedstawia możliwości ich systematyzacji. Według Proppa i jego trzy główne podejścia do badania atrybutów baśni postaci: „wygląd i nazewnictwo”, „osobliwości wchodzenia w akcję”, „mieszkanie” zwraca także uwagę na znaczenie wizualnych i werbalnych aspektów bajek dla emocjonalnego rozwoju dzieci. Praca analizuje, jakie elementy konstytutywne, językowe i stylistyczne musi zawierać bajka, aby przyciągnąć dzieci, wzbudzić zainteresowanie i zaciekawienie. W ostatniej części teoretycznej wprowadza także badania M.L. von Franz. W swojej klasycznej pracy *Psychological Interpretation of Fairy Tales* interpretuje baśnie oparte na indywidualnych archetypach głębokiej psychologii C.G. Junga, ujawniając tym samym w opowieściach ich uzdrawiającą i stabilizującą rolę w życiowej podróży człowieka. W części praktycznej na konkretnych przykładach opisuje terapeutyczne efekty płynące z bajek u dzieci z różnymi problemami emocjonalnymi i związkowymi. Pokazuje również, jakie rodzaje bajek pomagają dzieciom przezwyciężyć np. lęk separacyjny, lęk przed śmiercią czy rywalizację rodzeństwa.

Kody kulturowe a konotacje bajkowe

Irina Smirnova-Bereza, irina.smirnova@hotmail.com, Wydział Orientalistyczny, Uniwersytet Warszawski

Bajka jako jeden z najstarszych gatunków literackich przez wieki rejestruje ewolucję języka i obraz świata narodu, przechowuje system kodów kulturowych oraz przekazuje go z pokolenia na pokolenie. Teksty bajkowe istniejące w formie ustnej, pisemnej, a nawet ekranizowanej, stanowią wdzięczne źródło inspiracji językowych i powodują powstanie trwałych szeregów skojarzeniowych wewnątrz wybranej kultury. Człowiek przyswaja ten system pojęć już od dzieciństwa i opiera się na nim przez całe życie, często nie zdając sobie sprawy ze skali zjawiska. Rola bajki w języku współczesnym wyraźnie odślania się w komunikacji międzynarodowej, kiedy konotacje pojęciowe reprezentanta jednej kultury okazują się nieczytelne dla przedstawiciela innej kultury. Referat dotyczy analizy kulturowo motywowanej percepcji bajek w pokoleniu współczesnej młodzieży – rodzimych użytkowników blisko spokrewnionych języków słowiańskich. Badania nad skojarzeniami bajkowymi w formie ankiet anonimowych były przeprowadzone w mieszanych pod względem etnicznym grupach studentów podczas zajęć „Kody kulturowe. Dzieje rosyjskiej animacji” i miały one na celu wykazanie obszarów podobieństw i rozbieżności. Odpowiadając na blisko 100 pytań rodzimi użytkownicy języków słowiańskich demonstrowali swoje wyobrażenie o świecie przez pryzmat bajkowych bohaterów (kto jest zielony, pluszowy, biedny, zakochany, pracowity, itd.), próbowali przypisać utwory z zaproponowanej listy do konkretnych kultur, zdefiniować kanoniczne bajkowe postaci (chłopca, dziewczynki, złodzieja, niedźwiedzia, itd.). Wyraźny krąg wspólnych konotacji dla wszystkich uczestników stanowiły hollywoodzkie animacje, a zdecydowane różnice zarysowały się w obszarze inspiracji bajkami ludowymi i rosyjskimi kreskówkami. Analiza odpowiedzi młodzieży pokazała istotą rolę ekranizacji w przyswojeniu kodów kulturowych zawartych w bajkach jako tekstach kultury.

Ku zrównoważonemu wychowaniu: Bajka polska w edukacji międzykulturowej

Aneta Rogalska-Marasińska, anetarm@yahoo.com, Katedra Teorii Wychowania, Wydział Nauk o Wychowaniu, Uniwersytet Łódzki

Celem pracy było ukazanie wielowymiarowych możliwości wychowawczych/edukacyjnych bajki jako formy międzyludzkiego i jednocześnie międzykulturowego kontaktu. Całość wypowiedzi odwołuje się do trzech zających się obszarów, czyli edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju (EZR), edukacji międzykulturowej i bajki jako formy literackiej. Kształtowanie jednostek, które umiałyby i chciały żyć w sposób zrównoważony staje się imperatywem wspólnego przetrwania. Ludzkość doszła bowiem do granicy niezrównoważonego funkcjonowania, rozdarcia, anomii społecznej. Unika trudnych pytań, które mogłyby być źródłem nieoczywistych odpowiedzi i niejednoznacznych rozwiązań. Kluczowe staje się więc wychowanie zrównoważone. Jego koncepcja i realizacja poprzez EZR dąży do osiągnięcia dobrostanu. Dlatego wydaje się, że zasadnicza idea zrównoważenia ma podstawy, by być powszechnie akceptowaną. Konkretnie jej realizacje powinny zaś odzwierciedlać wielość, bogactwo i różnorodność „zaplecza” kulturowego, wypracowanego przez poszczególne społeczeństwa. Ważne staje się więc wzajemne – partnerskie i równoważne – międzykulturowe poznanie. Doświadczenie odmienności kulturowej wpisane jest w życie wspólnoty ludzkiej. Aby miało charakter rozwojowy i twórczy potrzebne są przestrzenie wspólne, wynikające z podobnie charakteryzowanych i pielęgnowanych wartości i postaw. Takie przestrzenie w sposób szczególnie atrakcyjny i emocjonujący, obrazowy i inspirujący odnaleźć można w bajkach każdej kultury społecznej. Podczas wystąpienia zostaną ukazane możliwości, złożoność, wielowątkowość i siła przekazu zawartego w bajkach napisanych przez studentów UŁ. Prace powstały jako teksty reprezentujące kulturę polską po lekturze bajek afrykańskich. Odkrywanie podobieństw i różnic między tekstami stanowiło inspirującą, międzykulturową podróż, uwrażliwiającą studentów na drugiego człowieka i ukazującą wielość wyzwań aksjologicznych, które ostatecznie inspirują do poszukiwania zrównoważonych rozwiązań wychowawczych.

Nawarstwienie i rozproszenie. O współczesnym bycie tradycyjnej baśni na przykładzie *Czerwonego Kapturka*

Joanna Wawryk, j.wawryk@ifp.uz.zgora.pl, Instytut Filologii Polskiej, Wydział Humanistyczny, Uniwersytet Zielonogórski

Liczne współczesne wersje *Czerwonego Kapturka* i teksty w różnorodny sposób nawiązujące do tej tradycyjnej baśni stały się – poza „studium przypadku” – egzemplifikacją szeregu związków między baśnią a literaturą i kulturą, zwłaszcza popularną. W literaturze współczesnej omawiana baśń z jednej strony funkcjonuje w tradycyjnych ujęciach, będących np. tłumaczeniami albo adaptacjami baśni literackiej Charles’a Perraulta lub Jakuba i Wilhelma Grimmów (zwłaszcza w przypadku tekstów adresowanych do dzieci), z drugiej – staje się przedmiotem reinterpretacji w utworach, które należą do innych gatunków i są adresowane do dorosłego odbiorcy (np. literatura fantasy czy kryminał). Współcześni autorzy proponują własne wersje, które są przejawem intertekstualnej gry z tradycją bądź też polemiką z baśniowymi sensami, co zostało przedstawione na podstawie różnogatunkowej twórczości. Ponadto baśń w różnorodny sposób jest obecna w kulturze masowej – w filmach, serialach, grach itd. Przegląd przejawów obecności *Czerwonego Kapturka* i nawiązań do tej opowieści w pozaliterackich obszarach kultury wysokiej i popularnej prowadzi do pytania o granice baśni, o jej tożsamość oraz funkcje (te tradycyjne i nowe). Przykład *Czerwonego Kapturka* pozwala udowodnić, że baśniowy kanon nadal jest inspirujący dla twórców i wchodzi w zakres kulturowych kodów, czytelnych dla odbiorców. Skomplikowany i wieloaspektowy byt baśni, jej nowe wersje i odczytania, a także wykorzystanie struktur, postaci i motywów baśniowych to również obszar wymagający naukowego rozpoznawania, gdyż przeobrażenia baśni wynikają ze współczesnych tendencji kulturowych, ale można je też interpretować szerzej – jako diagnozę współczesności.

(Nie)obce wątki i motywy w bajkach afrykańskich z księgi Magana Jari Ce w języku hausa

Nina Pawlak, n.pawlak@uw.edu.pl, Uniwersytet Warszawski, Wydział Orientalistyczny, Katedra Języków i Kultur Afryki, www.afrykanistyka.uw.edu.pl

Referat dotyczy kulturowego transferu motywów bajkowych ujmowanego z perspektywy innej niż europejska. Przykładu dostarcza tom bajek nigeryjskiego pisarza Abubakara Imama, który powstał w ramach przedsięwzięć promujących zapis tradycji ustnej i popularyzacji czytelnictwa w języku hausa. Pierwsze wydanie dzieła ukazało się w roku 1937. Tom (lub kilka tomów, zależnie od wydania) zawiera 83 teksty bajek, opowieści, legend, połączonych wątkiem narracyjnym, nadającym całości charakter opowieści szkatułkowej, wzorowanej na arabskiej *Księżdzie baśni z 1001 nocy*. Głównym bohaterem jest papuga, opowiadająca bajki. Tytuł dzieła Magana Jari Ce (w dosłownym tłumaczeniu: *Mowa jest skarbem*) odwołuje się do wartości słowa i statusu słowa w kulturach ustnych, w których jest ono bytem realnym i ma moc oddziaływania na świat fizyczny. W przedstawionej w tym dziele tradycji hausańskiej obok wpływów bliskowschodnich są liczne wątki i motywy, znane z tradycji europejskiej (*Baśnie Andersena, Braci Grimm*), perskiej (*Tuti-Name*), hinduskiej (*Pańczatantra*). Autor przeniósł zapożyczone treści do kultury ludu Hausa i dostosował je do wymogów tej kultury. Bohaterowie bajek utożsamiają hausańskie archetypy postaci (ludzi mądrych i głupich, szczodrych i skąpych, dobrych i złych, itp.), bajki i fragmenty narracji podkreślają znaczenie słowa (mówionego), w tym rangę złożonej obietnicy. Referat koncentruje się na reprezentacji motywów nierodzimych w tomie poświęconym tradycji rodzimej Hausa, na tytułach nadawanych bajkom i imionach bohaterów oraz przedstawia wybrany przykład analizy strukturalnej bajki, mającej swoje źródło w bajce europejskiej. Analiza pokazuje, że dobór bajek, ale także stosowane zabiegi adaptacyjne, takie jak tytuły-przysłowia oraz imiona znaczące, czynią dzieło Magana Jari Ce unikatową pozycją w dorobku literatury hausa, a jego autor, Abubakar Imam, zaliczany jest do klasyków tej literatury.

O bajkowych księżniczkach, czyli portret kobiecości w animowanych adaptacjach baśni

***Arleta Witek**, scarlett11@onet.eu, Instytut Pedagogiki, Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet Gdański, www.wns.ug.edu.pl*

Baśnie, które często powstały wiele wieków temu, są wciąż niezwykle popularne i stanowią nieodłączną część dzieciństwa. Popkultura za ich pomocą kształtuje dziecięce postawy i normy społeczne, które przenikają do życia codziennego i funkcjonują jako trwałe schematy zachowań. Księżniczki, które przeniknęły do świata kina, głównie dzięki wytwórni Walta Disneya, to dla dziewczynek nie tylko animowane postacie z filmów, ale wzory do naśladowania, ikony kulturowa dzieciństwa oraz symbole idealnej dziewczynki, która w przyszłości ma się stać idealną kobietą. Dziewczynki są fankami i wielbicielkami księżniczek, chciałyby być takie jak one, wręcz utożsamiają się z nimi.

Głównym wątkiem powtarzającym się w większości wszystkich produkcji jest relacja miłosna między główną bohaterką, będącą zazwyczaj księżniczką oraz księciem. Szczęśliwe zakończenie zależy od znalezienia prawdziwej miłości, co pokazuje dziewczynkom jednowymiarowy wzór kobiecości i poczucia szczęścia. Wizerunek kobiety, który jest przekazywany dziewczynkom poprzez media jest statyczny oraz ograniczony. Stereotyp kobiecy wywiera negatywny wpływ na dziewczynki i młode kobiety, szczególnie na ich zdrowie psychiczne. Standardy piękna pokazywane w mediach powodują konsekwencje w myśleniu dziewczynek.

Rola filmów animowanych w życiu najmłodszych jest nie tylko ogromna, ale pozwala baśniom przetrwać. Dzięki nowym odsłonom są one cały czas obecne w naszej rzeczywistości, a także przekazują i utrwalają wzory postępowania, obowiązujących od pokoleń.

„O sprawiedliwości” – bajki jako forma nauki procesu karnego

Paweł Wiliński, *wilinski@amu.edu.pl*, Kierownik Zakładu Postępowania Karnego, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Choć może to zaskoczyć czytelnika bajka ma więcej wspólnego z procesem karnym, niż mogłoby się wydawać. To przecież w bajkach księżniczki umierają od zatrutego jabłka, zapadają w stuletni sen po ukłuciu wrzecionem, to w bajkach dzieci przetrzymuje się w chatce z piernika, by je upiec, żli karczmarze okradają podróżnych, a smoki zjadają ludzi. Czytamy w nich o dramatach, występkach i karze, jaka spotyka tych, którzy czynią zło. Bliski jest im proces karny, dotyczący często ludzkich dramatów i krzywdy, mający prowadzić do sprawiedliwości, czyli kary dla sprawcy i naprawienia szkody dla ofiary. Często więc piszemy na seminariach magisterskich z procesu karnego prowadzonych w Zakładzie Postępowania Karnego UAM w Poznaniu bajki procesowej – wierszowane zazwyczaj historyjki, mówiących w żartobliwy sposób o trudnych wyborach i dylematach. Ożywione w nich zwierzęta, rośliny i inni, także ludzcy bohaterowie, przeżywają przygody, a każda opowieść niesie z sobą morał. W 2019 r. ukazał się zbiór takich bajek pt. *Poznańskie Bajki Karnistyczne*, Poznań 2019, w tym roku ukaże się zaś tom kolejny *Poznańskie Bajki Procesowe z czasu pandemii*, Poznań, 2021. Autorami bajek są studenci Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu – członkowie seminarium magisterskiego w Zakładzie Postępowania Karnego (2019) oraz słuchacze III roku prawa (2021). Ich otwarte i chłonne umysły nie tylko potrafiły ten związek bajek z procesem karnym dostrzec, atrakcyjnie przedstawić ale także całość opracować, zredagować i opatrzyć ilustracjami.

Bajki procesowe to nie tylko sposób pokazania w atrakcyjnej formie czym zajmuje się proces karny ale także pobudzenia wyobraźni studentów i czytelników.

Stąd zapraszam czytelnika by bajeczki te przeczytał.

Sam dla siebie i dla dzieci, niech sąsiadom je poleci,

Kto przeczyta niech się śmieje, bo się w bajkach dobro dzieje.

Obrazy dysfunkcji rodzinnych w wybranych baśniach braci Grimm oraz Andersena

Angelika Szelałowska-Mironiuk, angelika.szelałowska@gmail.com, Szkoła Doktorska SWPS, Justyna Sabała, Instytut Psychologii UŁ

Mianem dysfunkcji rodzinnych współczesna psychologia i psychoterapia określa ograniczanie przez rodzinę wypełniania swoich działań opiekuńczo-wychowawczych i socjalizacyjnych. Jednocześnie bajki i baśnie, choć pozornie przedstawiają idealistyczny, odległy od realnego obraz świata, nierzadko przedstawiają protagonistów, którzy zmagają się z poważnymi trudnościami w swoim życiu rodzinnym. Czasami baśniowi bohaterowie pochodzą wręcz z systemów rodzinnych, w których członkowie wchodzą w role, które psychologia przypisuje rodzinom alkoholowym czy przemocowym – na przykład dziecko-koziół ofiarny, dziecko we mgle lub dziecko-bohater. W baśniach Grimmów oraz Andersena obecne są także wątki rywalizacji między rodzeństwem, przemocy wobec dzieci i porzucenia, a także występują postacie o wyraźnie zarysowanych cechach zaburzeń osobowości. Niektóre z baśni ukazują – w sposób symboliczny – sposoby adaptacyjnego dążenia do rozwiązania rodzinnych trudności, inne – ukazują zachowania dysfunkcyjne jako te, za które możliwe jest otrzymanie nagrody. Co ważne, ponieważ dzieci mają tendencję do uczenia się przez modelowanie i naśladownictwo oraz utożsamiają się z baśniowymi bohaterami, w pracy obecna jest refleksja o tym, w jaki sposób przejęcie określonych cech czy zachowań może wpłynąć na dalsze życie dziecka, które się z określoną baśnią zapoznaje. W analizie baśni wykorzystano klucz psychoanalityczny oraz posłużono się elementami teorii systemowej rodziny, a także podjęto refleksję na temat warstwy językowej utworów – zwłaszcza w kontekście wartościowania.

Otogizōshi, czyli o bajkach średniowiecznej Japonii z perspektywy współczesnej literatury rozrywkowej i kultury masowej

Arkadiusz Belicki, arkbel@st.amu.edu.pl, Wydział Filologii Polskiej i Klasycznej, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; www.wfpik.amu.edu.pl, www.amu.edu.pl

Zmierzch średniowiecza w Japonii wyznacza proces kształtowania się nowych form literatury rozrywkowej. Szczególne miejsce wśród nich zajmują otogizōshi, czyli bajki, baśnie i krótkie opowiadania, których tło fabularne było często inspirowane starymi opowieściami literackimi epok wcześniejszych, głównie Heian oraz Kamakura. Dzięki uproszczeniu skomplikowanych elementów formalnych tradycyjnych utworów epickich zyskały niezwykłą popularność szerokiego kręgu odbiorców. Tym samym otogizōshi odegrały poważną rolę w rozwoju czytelnictwa w Japonii okresu Muromachi.

Bajki otogizōshi to niezwykle „cenne perły” kultury japońskiej – bowiem pełniąc zarówno funkcje rozrywkowe, jak i dydaktyczne – stały się pomostem ku prozie popularnej następnych epok. Oddziaływały i wciąż oddziałują na niezliczone grono czytelników i twórców. Mimo to brakuje w polskim literaturoznawstwie szerszej monografii poświęconej fenomenowi bajek okresu Muromachi, a nieliczne opracowania natury przyczynkowej lub przeglądowej, choć z pewnością ważne i stanowiące istotny wkład w literaturę przedmiotu, nie dają kompleksowego oglądu tego zagadnienia.

Dlatego niniejszy referat stawia sobie za cel przybliżenie historii tego specyficznego gatunku literackiego. Autor dokona również próby syntetycznego spojrzenia na poruszane zagadnienia z perspektywy współczesnej literatury rozrywkowej i kultury masowej. Do tradycyjnych bajek japońskiego średniowiecza nawiązuje bowiem nie tylko współczesna proza, lecz również najpopularniejszy „gatunek” wśród całej gamy dzieł japońskiej kultury popularnej, czyli anime. Szerokie spektrum tematyczne referatu może stanowić natomiast owocny przyczynek w interdyscyplinarnym panelu dyskusyjnym. Gdyby praca przyczyniła się również do większego zainteresowania formą otogizōshi i podjęcia refleksji na jej temat we współczesnych badaniach literackich, spełniłaby najważniejszy zamysł autora.

Recepcja baśni polskich w Słowenii

Alicja Fidowicz, alicja.fidowicz@uj.edu.pl, Katedra Międzynarodowych Studiów Polonistycznych, Wydział Polonistyki, Uniwersytet Jagielloński

Literatura polska, w tym ta przeznaczona dla dzieci i młodzieży, od wielu dekad zajmuje istotne miejsce w kulturze słoweńskiej, począwszy od Marii Konopnickiej, skończywszy na Annie Onichimowskiej. Warto jednak zwrócić uwagę na obecność ludowych baśni polskich w słoweńskiej przestrzeni kulturalnej. Szczególnie interesujący wydaje się przy tym proces upowszechniania słoweńskich przekładów baśni polskich w przestrzeni wirtualnej, zwłaszcza w mediach społecznościowych. Proces ten uległ wzmocnieniu podczas pandemii COVID-19, co jest związane z przeniesieniem wielu aktywności kulturalnych do Internetu. Jednakże, polskie baśnie ludowe są tłumaczone na język słoweński od drugiej połowy XIX wieku. Celem niniejszego referatu jest prezentacja przemian recepcji baśni polskich w Słowenii, szczególnie ewolucja mediów, za pośrednictwem których słoweńscy odbiorcy mogli zapoznać się z polskimi baśniami ludowym (czasopisma specjalistyczne, wybory baśni wydane w formie książkowej, wreszcie strony internetowe i media społecznościowe). Interesujące wydają się także zmiany ideologiczne, przemawiające za decyzjami o publikacji słoweńskich przekładów baśni polskich, od dziewiętnastowiecznego panslawizmu, przez idee socjalistyczne w drugiej połowie XX wieku do wspierania integracji w ramach zjednoczonej Europy, połączonej z promowaniem różnorodności kulturowej. Warto w tym kontekście prześledzić również decyzje dotyczące wyborów poszczególnych baśni polskich, uznawanych za reprezentatywne przez tłumaczy i wydawców.

Refleksje chińskich matek nad systemem wartości i wzorców społecznych zawartych w bajkach: raport z kulturowej analizy narracyjnej

Arkadiusz Gut, arekgut2001@gmail.com, Katedra Kognitywistyki, Wydział Filozofii i Nauk Społecznych, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3983-9474>

Joanna Afek, afekjoanna@kul.lublin.pl, Katedra Sinologii, Wydział Nauk Humanistycznych, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1135-8097>

Beata Kołodziej, beba.kolodziej@gmail.com, Zakład Sinologii, Wydział Orientalistyczny, Uniwersytet Warszawski, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2637-2764>

W prezentowanym raporcie przedstawiono zebrane poglądy chińskich matek na temat edukacji dzieci w Chinach. Jak powszechnie wiadomo, w dobie internetu i ogólnodostępnej telewizji, bajki odgrywają bardzo ważną, jeśli nie kluczową rolę w procesie wychowawczym. Przeprowadzone badanie miało na celu zidentyfikowanie potencjalnych kulturowo specyficznych perspektyw i indywidualnych trendów. Dziewięć matek z Pekinu poproszono o wyrażenie w formie narracji swoich poglądów na temat bajek, które oglądały i czytały ich dzieci. Respondentkom zadano siedem pytań narracyjnych. Ich odpowiedzi zostały nagrane, a następnie spisane i dogłębnie przeanalizowane. Kobiety poproszono również o ocenę treści, wartości, ideałów i wzorcowych zachowań, które według nich charakteryzują chińskie i zachodnie historie dla dzieci. Matki wyjaśniły też, w jaki sposób aspekty tych historii odpowiadają ich własnym oczekiwaniom i strategiom rodzicielskim. Zebrane w badaniu dane pozwoliły stworzyć listę chińskich i zachodnich bajek, z którymi stykają się chińskie dzieci oraz dowiedzieć się, jakie wartości i wzorcowe zachowania wyrażają te historie według matek. Niektóre kobiety zdradziły, że bajki pomagają im modelować zachowania w kontekście własnych celów rodzicielskich. Korzystając z eksploracyjnej analizy czynnikowej, zidentyfikowano szereg kategorii, które zostały przywołane przez chińskie matki. Omówiono również wymiary kulturowe, które charakteryzują perspektywę chińskich i zachodnich opowieści dla dzieci chińskich.

Reminescencje rosyjskich bajek ludowych w wybranych wierszach modernistów rosyjskich

Agnieszka Potyrańska, apotyranska@gmail.com, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, www.umcs.pl

Referat stanowi próbę ukazania odwołań w twórczości modernistów rosyjskich (Sergieja Gorodieckiego, Konstantina Balmonta, Nikołaja Klujewa) do klasycznych motywów, wątków i postaci zaczerpniętych z rosyjskich bajek ludowych. Prześladowano, w jakim stopniu rosyjscy poeci wykorzystują słowiańskie tradycje odzwierciedlone w bajkach ludowych i odwzorowują je w swoich utworach oraz w jakim stopniu modyfikują odwieczne motywy. Istotną perspektywą badawczą zaproponowaną w niniejszym referacie jest próba interpretacji omawianych postaci w kontekście innych tekstów kultury. Skupiono się na wyjaśnieniu etymologii nazw postaci fantastycznych. Przedstawiono semantykę wybranych postaci w bajkach ludowych oraz w wybranych wierszach rosyjskich poetów. Rozpatrywanie motywów zaczerpniętych z folkloru i bajek ludowych w wielu kontekstach dąży do ich hermeneutycznej interpretacji. Odwołano się także do symbolologii Gilberta Duranda, bowiem analizie i interpretacji poddany został poetycki język analizowanych utworów. Przeprowadzona analiza poetyckiej charakterystyki wybranych postaci pozwala na odtworzenie kontekstów artystycznego myślenia poetów oraz na prześledzenie nawiązań do różnych warstw tradycji mitologicznej i ludowej. W wyniku przeprowadzonych badań wykazano, że tradycyjny obrazy ulegają poetyckiej transformacji, a ich podstawowa semantyka ulega przekształceniu, a niekiedy nawet zniekształceniu. Ponadto wykazano, że poeci tworzą własne autorskie mity.

Rola baśni w życiu dziewczynki oraz jej wpływ na kształtowanie się kobiecej osobowości

Aldona Kiełpińska, *aldonka9216@gmail.com*, Wydział Filologiczno-Historyczny, Akademia Pomorska w Słupsku, *www.apsl.edu.pl*

Powszechnie znane baśnie braci Grimm, jak *Piękność i Bestia*, *Żabi król*, *Kopciuszek*, *Śpiąca Królowna*, *Królowna Śnieżka* i *Roszonka* oprócz oczywistych wartości posiadają również ukryte znaczenie. O tychże głębszych znaczeniach baśniowych pisał Bruno Bettelheim w książce *Cudowne i pożyteczne. O znaczeniach i wartościach baśni*. W niniejszej pracy opisany został ich wpływ na kształtowanie się kobiecej osobowości. Małe dziewczynki, słuchając fantastycznych opowieści, budują w wyobraźni ideał swojego przyszłego wybranka często utożsamiając się z główną bohaterką. Kobiece postacie występujące w wyżej wymienionych baśniach są bierne, pragną być zdobywane, czuć się ważne, pożądane. Są to cechy kobiet powszechne w czasach powstawania baśni, lecz w dzisiejszym świecie są negatywnie postrzegane przez mężczyzn. W opowieści o *Piękności i Bestii* przekazywana jest informacja o tym, że Bestia pod wpływem miłości Piękności i dzięki małżeństwu przeistacza się w przystojnego młodzieńca. We współczesnym świecie jest zupełnie inaczej. Często mężczyźni chcąc zdobyć kobietę udają kogoś innego, dobrego lecz po zawarciu związku małżeńskiego stają się przysłowiową bestią, używając przemocy fizycznej i psychicznej. Kobiety natomiast naiwnie wierzą, że ich miłość zmieni lodowate serce. W baśni *Żabi król* również mężczyzna jest zaklęty w zwierzę. Oburzający jest sposób, w jaki księżniczka traktuje żabę. Jest wobec niej arogancka i wyniosła. Mała dziewczynka słuchając tej opowieści może wywnioskować, że wygląd przyszłego małżonka jest najważniejszy, a jeśli mężczyzna jest odrażający z wyglądu to nie zasługuje na szacunek. W dzisiejszych czasach powinno się dzieciom wpajać, iż najważniejszy w człowieku jest jego charakter. Z kolei w baśniach *Kopciuszek*, *Śpiąca Królowna*, *Królowna Śnieżka* i *Roszonka* zaobserwować można bierność głównych bohaterek w kontaktach z mężczyznami.

Sensotwórcza rola baśni Andrzeja Żubryckiego – polskiego Hansa Christiana Andersena – potencjalnym źródłem medialnych inspiracji

Dorota Narewska, dorota.narewska@upjp2.edu.pl, Katedra Teologii Mediów, Instytut Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji. Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Podobnie jak w przypadku Hansa Christiana Andersena (1805-1875), baśnie 60-letniego Andrzeja Żubryckiego to – mówiąc metaforycznie – prezenty dla dzieci, które jedynie oglądają opakowanie „pudełek”, podczas gdy dorośli zaglądają do ich wnętrza, tzn. potrafią uchwycić sens bajkowej narracji. Zawartość treściowa trzech wydanych drukiem książek Żubryckiego – *Miedzianego grosika* (1997), *Trzech marzeń* (2001) czy *Baśni wędrownych* (2016) oraz wielu innych rękopisów – może być źródłem inspiracji medialnych. Opowiadki filozoficzno-teologiczne Żubryckiego, pisane prozą lub wierszem uwzględniające fabułę, porządkują bowiem wiedzę o świecie za sprawą uniwersalnych wartości: wiary, nadziei i miłości. Twórczość Żubryckiego to teksty kultury chrześcijańskiej, które poddano analizie pod kątem: struktury bajek, motywów wykorzystywanych w tekście, zastosowanego języka i symboliki. Na podstawie wywiadu przeprowadzonego z bajkopisarzem 8.03.2021 roku wynika, że tworzy trójstopniowo: po pierwsze z wyraźnego natchnienia (Duch Święty), po drugie wciela myśl w językowy wyraz (Jezus Chrystus – Słowo Wcielone), a po trzecie kreując bajkowy świat, odczuwa po skończonej pracy głęboką satysfakcję (Bóg Ojciec – Stwórca). System tworzenia jest zatem analogiczny do doskonałego wzoru komunikacji, jakim jest Trójca Święta (por. *Communio et progressio*). Nic dziwnego, że polski Andersen otrzymał błogosławieństwo Jana Pawła II, skoro sens bajkowej narracji sprowadza się w jego baśniach do tego, że dobro zwycięża, zło jest ukarane lub nawraca się.

Spotkania baśniowych bohaterów – perspektywa dziecięcego odbiorcy

Magdalena Kaliszewska-Henczel, *magdalena.henczel@now.uni.lodz.pl*, Wydział Nauk o Wychowaniu, Uniwersytet Łódzki

Celem niniejszego wystąpienia uczyniono analizę dziecięcego postrzegania bohaterów baśni. Mając na uwadze status, jaki przynależy utworom baśniowym we wczesnej edukacji literackiej – przeprowadzone badanie przyjęło formę dydaktycznego działania interwencyjnego, w którym badacz usytuowany został w roli interpretacyjnie zaangażowanego obserwatora-jako-uczestnika. Perspektywa uczestnicząca, wynikające z niej poszukiwanie możliwości doskonalenia praktyki poprzez inicjowanie i negocjowanie jej pozytywnej transformacji, uruchomienie refleksji uczniów i nauczycieli – potraktować można jako fundament do podejmowania inicjatyw, umożliwiających wymianę doświadczeń w ramach odbioru tekstów kultury oraz negocjowania znaczeń. Kierując się założeniami koncepcji osvajania ze sztuką słowa Wiesławy Żuchowskiej (1992), zaprojektowano i przeprowadzono zajęcia na podstawie dwóch baśni: *Kopciuszek* w adaptacji braci Grimm i *Stokrotki* H.Ch. Andersena. Spotkania zrealizowano z uczniami siedmiu klas I-III (na platformach Microsoft Teams i Zoom) w ramach projektu edukacyjnego „Zaproś mnie na swoją lekcję”. Sytuacja edukacyjna, w której uczestniczyli uczniowie, stwarzała warunki do uchwycenia cech bajki magicznej oraz jej interpretacji w kontekście do baśni Andersena (i odwrotnie). Komunikacyjno-konstruktywistyczna relacja, która powstała między dziećmi a tekstami literackimi, stanowiła próbę zdjęcia z utworów baśniowych ciężaru edukacji transmisyjnej o silnych konotacjach behawiorystycznych. Recepcja baśni sprzyjająca podejmowaniu aktywności skierowanej w stronę doświadczania tekstów (pojmowanych jako dzieła sztuki literackiej) i dekodowania znaczeń w odniesieniu do zawartych w niej elementów, będących nośnikami znaczeń symbolicznych – może skutkować zmianą w zakresie: postrzegania edukacyjnego miejsca baśni; roli dziecka – jako odbiorcy tekstów kultury.

Świat bajki i baśni jako produkt turystyczny

Joanna Paczos, jopaczos@wp.pl, Instytut Nauk o Kulturze, Wydział Humanistyczny, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, www.naukiokulturze.umcs.pl

Bajki i baśnie stanowią nie tylko wyjątkowo ważny element dziedzictwa kulturowego danego narodu, ale też dziedzictwa kulturowego całego świata. Jako dobro wspólne całej ludzkości, funkcjonują pod różnymi formami zarówno w kulturze wysokiej (np. libretta operowe), jak i popularnej (np. filmy animowane i kostiumowe, gry komputerowe, komiksy etc.). Bajki i baśnie najczęściej kojarzymy z dzieciństwem, okresem życia, który zazwyczaj jest pełen beztroski, radości, szczęścia i zabawy. To również etap, w którym człowiek ma ogromną chęć poznawania świata, uczenia się nowych umiejętności oraz przebywania z ludźmi i bawienia się z nimi. Obie ze wspomnianych form literackich zaspokajają potrzeby te w sposób doskonały, bawiąc zarazem uczą. Stąd też nie dziwi fakt, że świat bajek i baśni zaczął funkcjonować również w sferze turystyki, której celem jest nie tylko dostarczanie relaksu i przyjemności, ale też w różnym stopniu poszerzanie wiedzy, zaspakajanie ciekawości, przybliżanie nieznanego i osvajanie z nim. I choć najłatwiej dostrzec wpływ bajek i baśni na powstanie produktów turystyki poznawczej, to faktycznie w większym lub mniejszym stopniu elementy bajkowości funkcjonują we wszystkich rodzajach i formach turystyki. Na podobieństwo bajki i podróży zwróciło uwagę wielu badaczy literatury. Szwajcarski teoretyk literatury Max Lüthi stwierdził, że bajkowy bohater to podróżnik, a fiński badacz Kai Mikkonen w eseju zatytułowanym *Narracja jest podróżą*, że rozumienie narracji w ogóle jest ściśle związane z doświadczeniem podróżowania. Celem referatu było prześledzenie funkcjonowania świata bajki i baśni w przestrzeni turystyki kulturowej w Polsce oraz porównania powstałych produktów turystycznych na ich bazie z tymi, które spotykane są na świecie.

Świat przedstawiony i typologia postaci w *Bajarzu kaszubskim*

Aleksandra Majkowska, *a.majkowska@o2.pl*, Wydział Filologiczno-Historyczny, Akademia Pomorska w Słupsku

W niniejszym wystąpieniu zostały zaprezentowane typy postaci oraz istotne cechy świata prezentowanego w bajkach kaszubskich publikowanych w piśmie „Gryf” w latach 1908-1912, a wydanych prawie sto lat później w jednej publikacji (Bajarz kaszubski, Gdańsk-Wejherowo 2005).

Najczęściej powtarzającym się motywem tych utworów jest walka z biedą i próba powiększenia majątku. Bogactwo jest tu cnotą, a na pochwałę zasługują złodzieje i zbójcy. W dążeniu do poprawy swej sytuacji materialnej są dopuszczalne wszystkie działania, a szczególnie doceniany jest spryt.

Świat przedstawiony bajek cechuje również niezwykła surowość i okrucieństwo, a śmierć i cierpienie są prezentowane w sposób bardzo realistyczny.

W bajkach publikowanych w „Gryfie” przewija się cały kalejdoskop osób, zwierząt i mitycznych stworzeń. W wypadku kobiet można mówić o trzech rodzajach postaci, w zależności od wieku. Młode dziewczyny są kojarzone głównie z pięknem. Wychwalana i nagradzana jest ich pracowitość oraz wierność. Kobiety dojrzałe są ukazywane przede wszystkim jako gospodynie, które rządzą domem, finansami oraz swoimi mężami. Osobną kategorię stanowią staruszki będące symbolem mądrości.

Głównymi protagonistami są przede wszystkim młodzi mężczyźni. Wśród nich pojawiają się grupy społeczne czy zawodowe nietypowe dla utworów dla dzieci. Jedną z nich są studenci, dla których charakterystyczna jest skłonność do żartów, pijaństwa i zabawy. Inną grupę stanowią księża katoliccy, przedstawiani jako postaci zdolne do przebaczenia. Z kolei „niemieccy księża”, czyli pastory, są stawiani na ogół w negatywnym świetle.

Stosunkowo rzadko występują w Bajarzu postaci znane z demonologii i mitologii kaszubskiej, jak „krôśniâta”, „stolemë” czy gryfy.

Publikacja bajek w piśmie „Gryf” była przełomowym wydarzeniem w dziejach kaszubskojęzycznej literatury dla dzieci i pojawiające się w nich motywy oraz typy postaci stały się swoistym wzorcem dla wielu późniejszych kaszubskich pisarzy i poetów.

Terapeutyczne działanie bajek – nie tylko. Bajki uczące oszczędności

Monika Bujewska, mb370496@wp.pl, Wyższa Szkoła Bankowa w Toruniu Oddział w Bydgoszczy, Wydział Finansów i Zarządzania w Bydgoszczy, Kierunek Pedagogika – o specjalności Opiekuńczo-wychowawczej z profilaktyką społeczną.

Warto sięgać po bajki, które są pisane przez terapeutów. Zadaniem bajek terapeutycznych jest wyeliminowanie wszelkich lęków. Dzieci wraz z rozwojem napotykać na różne problemy. Z pomocą przychodzą bajki, które zapobiegają narażeniu na choroby o podłożu psychicznym. Wyróżniamy bajki terapeutyczne, relaksacyjne, psychoedukacyjne oraz psychoterapeutyczne. Zwróćmy uwagę na bajki psychoterapeutyczne. Przedstawiają one sposoby rozwiązania problemów. Takim przykładem może być bajka *Franklin boi się ciemności* P. Bourgeois i B. Clarka. Często bywa tak, że dzieci boją się zasnąć w ciemnym pomieszczeniu. Ważne też jest, by rodzic potrafił dopasować bajkę do potrzeb swojego dziecka. Jeżeli dziecko boi się ciemności to należy zastosować bajkę, która pozwoli mu się uporać z tym strachem. Jeżeli dziecko spotyka się ze śmiercią bliskiej osoby to warto przeczytać *Lustro*. Istotne jest by rodzic był doskonałym obserwatorem. Uważam, że czasami w niektórych sytuacjach bardzo trudno jest powiedzieć dzieciom o tym co je trapi. Jestem przekonana, że dziecko identyfikuje się z postacią bajki. Wielu rodziców często nie zauważa problemu, ale dla każdego dziecka inna rzecz może być ogromnym problemem. Na każdym etapie życia człowiek zmagają się z wieloma trudnymi sytuacjami, ważne, by potrafić się z nimi uporać. Zaletą bajek jest również to, że mogą one spełniać funkcję edukacyjną. Wykorzystane w szkole na pewno doskonale się sprawdzą. Takie bajki jak: *Żarłoczny Stwór inflacji*, *Pan Grosik* oraz *Pazerny Król* uczą dziecko szacunku do pieniądza. Bajki ekonomiczne pozwalają zrozumieć dziecku, że nie zawsze rodzica stać na wszystkie zabawki. Uczą, że należy zarobić na wymarzoną zabawkę i poczekać – aż uzbiera się cała kwota. Do nauki dzieci nie są potrzebne nie wiadomo, jakie zasoby. Ważna jest wyobraźnia rodzica, która pozwoli dziecku zrozumieć mechanizmy świata. Bajka jest tylko pomocnym narzędziem, które ułatwia przekaz i komunikację.

Indeks autorów

Afek J.	36	Oueslati J.....	15
Bak-Zawalski A.....	22	Paczos J.	41
Belicki A.....	34	Paluch M.	20
Bujewska M.....	43	Paterska-Kubacka A.....	11
Byčkov J.	26	Pawlak N.	30
Dywel K.....	23	Potyrańska A.....	37
Fidowicz A.	35	Rogalska-Marasińska A.....	28
Grzywka-Kolago K.	12	Skwira K.....	20
Gut A.....	36	Smirnova-Bereza I.	27
Kaliszewska-Henczel M.	40	Sobiech M.	18
Kiełpińska A.....	38	Symonowicz-Jabłońska I.....	21
Kołodziej B.....	36	Szelańska-Mironiuk A.	33
Korneluk-Markiewicz K.	24	Wasilewski J.....	25
Kostrzewa A.	25	Wawryk J.	29
Majkowska A.....	42	Wiliński P.....	32
Muszyńska E.	17	Witek A.	31
Narewska D.....	39	Wojtyński M.....	19